

Policy brief 2. 31.8.2020 Анина Йокинен, Старши програмен сътрудник в HEUNI / Европейски институт за превенция и контрол на престъпността към ООН, anniina.jokinen@om.fi, +358 50 351 7044

Как да разкриваме случаи на трафик с цел трудова експлоатация? Стъпки към успешното разследване

През последните години из цяла Европа е налице нарастващ брой случаи на трафик на хора с цел трудова експлоатация на работници мигранти – главно в сектори, основаващи се на трудоемки дейности, като например строителство, земеделие, чистота, ресторантьорство и кетъринг. Данните сочат, че трудовата експлоатация е високодоходна, а рискът от залавяне е нисък. Извършителите използват законовите структури и практики, за да прикрият дейността си от властите.

Въпросът за опазването на правата на работниците мигранти става още по-належащ заради глобалната пандемия от COVID-19, чиито ефекти са широкообхватни. Много от последствията са неравномерни, като прогнозите показват, че те ще се отразят предимно на най-уязвимите членове на обществото и ще ги поставят в отчайващи ситуации и засилен риск от попадане в схема за трафик на хора. Освен чрез експлоатация на жертвите си, престъпниците печелят нечестно предимство пред конкурентите си и с нарушаване на приложимите закони. Също така, трафикът с цел трудова експлоатация често е част от сивата икономика и е свързан с финансови престъпления, с което държавата губи данъчни приходи. За да се справят с тези предизвикателства, държавите трябва да засилят мултидисциплинарното си сътрудничество, да наложат проактивни подходи и да осигурят специализация за съответните органи. Настоящата публикация очертава стъпките, които следва да бъдат предприети, за да се превърне трафикът на хора с цел трудова експлоатация във високорисково и нискодоходно престъпление.

Предизвикателства

Идентифицирането и разследването на трудова експлоатация и трафик на хора е предизвикателна задача. Тези престъпления обикновено включват работници мигранти от една или повече държави, които са доведени в трета държава и чиято уязвима позиция и липса на информираност биват експлоатирани по множество начини от нарушителите.

Нарушителите се стремят по всякакъв начин да прикрият престъпните си действия и да сплашат своите жертви по начин, който да подсури, че последните няма да докладват относно положението си пред компетентните органи. Основната движеща сила за извършването на трудова експлоатация е реализирането на максимална финансова печалба.

Решения

Правоприлагащите органи трябва да придобият цялостна картина за случая, като използват разнопосочни разследващи техники, с които да съберат доказателства за елементите на трафика на хора: действието, средствата и целта на експлоатацията.

За да увеличат откриването на случаи, правоприлагащите органи следва да бъдат въввлечени активно в мултидисциплинарно сътрудничество, да осигурят защита на правата на жертвите, както и да съберат достатъчно доказателства, с които извършителите да бъдат подведени под отговорност за действията си, а приходите от престъпленията им – конфискувани.

С цел запълване на съществуващите пропуски, Европейският институт за превенция и контрол на престъпността към ООН и партньорите по проекта FLOW разработиха Наръчник за служители на правоохранителните органи и Контролни листове за инспекторите по труда. Тези два инструмента целят да повишат осведомеността относно трафика на хора с цел трудова експлоатация сред ключовите институции и да обособят конкретни стъпки за откриването и разследването на тези престъпления. Наръчникът и контролните листове до голяма степен се основават на опита на финландската полиция и органи по инспекция на труда и представят практически примери, препоръки и обещаващи практики от България, Естония и Латвия. Всяка от държавите е изготвила доклада си спрямо националния си контекст и обстоятелства.

Понятие за трафик на хора с цел трудова експлоатация

Трафикът на хора е сложно престъпление, състоящо се от три елемента: действие, средства и цел. В повечето случаи е трудно да се направи разлика между трафик с цел принудителен труд и „обикновена“ трудова експлоатация, но за да се достигне до присъда за трафик на хора, трябва да бъдат доказани и трите елемента.

От изключителна важност е да се обърне внимание на скритите начини за упражняване на контрол над жертвите. Обстоятелствата, които биха могли да пречат на работника да напусне работа варират между зависимост от работодателя поради приписването на дългове, уязвима позиция поради непознаване на трудовите закони и правата на работника или липса на други опции. Други индикатори могат да бъдат подвеждане на работника относно условията на труд, настъпяване и заплащане, принуда за работно време над допустимата продължителност за малко или никакво заплащане, както и злоупотребата със зависимото и несигурно състояние на работника, която цели да запази това положение. Възможните сценарии могат да включват употребата на насилие или отправянето на заплахи за това, отнемане и задържане на документи за самоличност и онлайн банкови идентификатори на работника, сплашване, манипулация и изнудване във връзка с издаването на разрешения за пребиваване или други правни документи.

Ако не е възможно за работника да напусне трудовото си правоотношение поради тотален контрол от страна на работодателя, може да се говори за трафик на хора.

Идентифициране на трафика на хора

Трафикът с цел трудова експлоатация не е лесно да бъде идентифициран, защото жертвите се страхуват от властите, а идентифицирането на случай на ефективно организирана схема за експлоатация изисква много добро познаване на явлението трафик на хора, неговите елементи и приложимите похвати за неговото осъществяване. Много и различни органи на реда и други институции биха могли да имат досег до хора, обект на трудова експлоатация, без да разберат, че си имат работа с жертва на престъпление.

Основното предизвикателство, както за идентифицирането, така и пред осъществяването на сътрудничество е, че никой не може да види цялостната картина. Следователно, мултидисциплинарното сътрудничество е от особена важност дори и на местно ниво. Полицията и инспекциите по труда трябва да си съдействат при изготвяне на анализа на секторите, в които съществуват предпоставки за наличие на трудова експлоатация, както и разпознаването на местни жители, които са част от рискови групи (като жертви или извършители).

В градовете трудовата експлоатация обикновено се осъществява в ресторантьорството, строителството и почистването, докато в селските райони рисковите групи включват сезонните или други работници в земеделските стопанства. За да бъдат защитени жертвите, трябва да има ясни насоки, които да бъдат следвани при подозрителни случаи.

Ненавременните действия от неправилната институция, при най-песимистичния сценарий, могат да доведат до осъществяването на отправена към жертвата заплаха, с което да стане невъзможно прекъсването на контрола, осъществяван от извършителите.

Контролните листове за инспекторите по труда обособяват особеностите на трафика с цел трудова експлоатация, които различните служби – за трудова безопасност, данъчни, пожарна, здравни, безопасност на храните – биха могли да засекат по време на провеждане на техните инспекции. Листовите изброяват нагледно и какви действия следва да бъдат предприети, в случай че се попадне на подозрителен случай.

Разследване на трафик на хора с цел трудова експлоатация

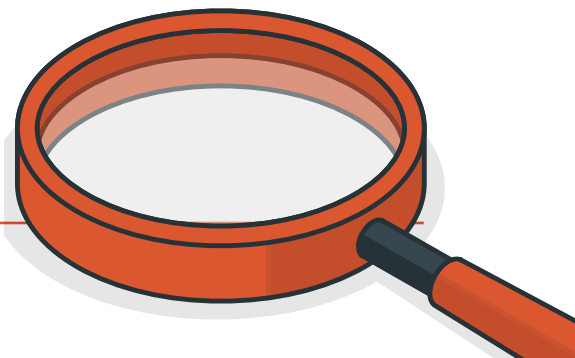
За успешното разследване на трафика на хора с цел трудова експлоатация е необходимо полицията да използва цялостен подход и внимателно планиране. Жертвата е от основно значение за случая: ако нарушителят има възможност да упражни натиск върху нея, има опасност тя да промени версията си или да бъде изложена на сериозен риск.

Разследването на трафик на хора включва похвати, различни от типично използваните при друг тип разследвания.

Техниките за специални разследвания и скритите методи като прихващане и наблюдение на телекомуникационни връзки, продължителното и дългосрочно физическо следене, тайното събиране на информация, техническия надзор и други подобни на тях похвати, могат да бъдат полезни за събиране на доказателства от свидетели, документи и предмети в случаите на трафик на хора. Разследването трябва да подкрепи показанията на жертвите с възможно най-много документни и други доказателства. Ако не бъдат открити достатъчно, намесата е невъзможна и става още по-трудно жертвата да бъде подпомогната, особено в случаите, когато досъдебното производство бъде преустановено.

Защита на жертвите

Обикновено успехът на разследванията при случаи на трафик на хора с цел трудова експлоатация разчитат главно на свидетелски показания от страна на жертвата. Специално внимание трябва да се обърне на начина, по който се подхожда към нея, за да може тя да бъде насърчена да сподели преживяванията си и да бъде защитена от извършителите. Независимо от деня и часа, първата грижа на полицията при идентифициране на жертва на трафик с цел трудова експлоатация е тя да бъде в безопасност.

За да бъде проведено успешно разследване, внесен обвинителен акт в съда и се постигнати осъдителни присъди за извършителите, е необходимо да бъдат събрани достатъчно доказателства. Тук преживяванията на жертвата са от основно значение. Следователно е важно разговорите с жертвата да бъдат планирани внимателно, да бъдат събрани детайлни доказателства и подробна информация, да се организира точен превод и преди провеждане на разговор, на жертвата да бъде дадена възможност за почивка и осъзнаване на ситуацията.

Дори само при подозрение за престъпление потенциалните жертви трябва да бъдат насочени към организации, предоставящи помощ на жертви на трафик на хора.

По време на досъдебното производство обикновено се налагат поне няколко разпита на жертвата. Тези срещи трябва да бъдат провеждани на място, където тя се чувства в безопасност. Трябва да се обърне внимание и на избора на нейната правна защита и насочването ѝ към опитни адвокати. Добрата правна защита е в полза както на самата жертва, така и на органите, участващи в досъдебното производство.

Финансови престъпления

Трафикът с цел трудова експлоатация е често свързан със сивата икономика, прането на пари и други финансови престъпления. Едно от първите неща, които трябва да направи разследващия орган е проследяване на паричните потоци и преглеждане на финансите, както на заподозрените извършители, така и на жертвите. В много случаи се среща обстоятелството работниците да бъдат задължавани да върнат на работодателите част от заплатите си под формата на подкупи.

В по-широк контекст за намирането на доказателства следва да се обърне внимание на: паспортни детайли, жилищни условия, договорености с доставчици на услуги (или липсата на такива), които заедно с финансовата информация дават данни за приходите и разходите на извършителите или жертвата.

Тъй като извършителите често упражняват контрол върху жертвите си, разследващите органи трябва да имат предвид, че е налице вероятност извършителите да използват банковите сметки на жертвите за прикриване или преобразуване на престъпните си доходи. Също така, проверката за различни счетоводни и данъчни нарушения допринася за събирането на широк набор от доказателства за традиционни и непреки методи за принуда.

Процедурата по конфискация на приходите от престъпна дейност трябва да бъде задействана веднага щом случаят бъде открит и започне събирането на информация.

Основни препоръки

За да бъдат открити и разследвани по-добре случаите на трафик на хора с цел трудова експлоатация, властите трябва да:

- Засилят мултидисциплинарното сътрудни чество и да развият адекватни структури, които да подпомагат такова сътрудничество;
- Развият проактивни методи и рискови модели съобразно събраната информация;
- Прилагат целенасочени междуведомствени инспекции в рисковите сектори;
- Създадат специализирани звена за борба с трафика на хора в рамките на полицията;
- Осигурят подход, ориентиран към и с грижа за жертвата, така че тя да може да защити правата си и да получи достъп до правосъдие;
- Работят съвместно с органи и/или НПО, осигуряващи помощ на жертвите на трафик, и да насочват към тях експлоатираните работници мигранти.

Конкретните стъпки, които следва да бъдат предприети за успешно разследване, са изброени на последната страница. Можете да свалите публикациите на www.heuni.fi или от линковете по-долу.

Допълнителна информация

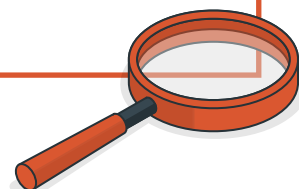
Европейският институт за превенция и контрол на престъпността към ООН, в сътрудничество с Центърът за изследване на демокрацията – България, Университетът в Тарту – Естония и Министерството на вътрешните работи на Латвия изпълняват международен европейски проект „Потоци от незаконни средства и жертви на трафик: разкриване на сложността на случаите“ /‘Flows of illicit funds and victims of trafficking: uncovering the complexities’ (FLOW).

Проектът е координиран от HEUNI между 2018 г. и 2020 г. и е финансиран от Фонд „Вътрешна сигурност – Полиция“ на Европейския съюз.

Индивидуалните версии на Насоките за превенция на английски език са достъпни на следните линкове: [ENG](#), [LV](#), [EE](#), [BG](#), [FI](#).

Съдържанието на публикацията представя гледната точка на нейните автори, които единствени носят отговорност за нея. Европейската комисия не отговаря за начина, по който може да бъде използвано съдържанието в нея информация.

Стъпки към успешното разследване

Следната визуализация очертава стъпките, които следва да се предприемат за осигуряването на успешно разследване на възможен случай на трафик на хора, след неговото идентифициране. Методът подчертава значението на подходите при разследването, които поставят акцент върху правата и живота на жертвите. Пълната картина на ситуацията следва да бъде изградена чрез използване на различни похвати за събиране на доказателства относно трите елемента на престъплението трафик на хора – обективното деяние, средствата, чрез които то е извършено, както и целта на експлоатацията. Описаните стъпки могат да не бъдат прилагани в предложения хронологичен ред, но следва да бъдат взети под особено внимание с оглед защита на живота и правата на жертвите, както и подвеждането под отговорност на всички предполагаеми извършители.

